

XIX. YÜZYIL RUS EDEBİYATINDA ELEŞTİRİ

Fatma ATAĞLI SAÇAK¹

Atıf/©: Saçak Ataklı, Fatma (2016). XIX. Yüzyıl Rus Edebiyatında Eleştiri, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 9, Sayı 2, Aralık 2016, ss. 999-1014

Özet: Edebiyat eleştirisi, edebi eserleri sanat çerçevesinde inceleyen, edebiyatla ilgili bir bilimdir. Eleştiri, edebiyat eserlerini yaşamın toplumsal ve ruhsal sorunlarını da kapsayarak çağdaş bakış açısıyla değerlendirme ve yorumlama işiyle uğraşmakta; edebi akımların yaratıcı ilkelerini açığa çıkarmakta, onaylamakta ve açıklamaktadır. Edebiyat eleştirisi, diğer sosyal disiplinlerin yanı sıra, edebiyat ve sanatla iç içedir.

XVIII. yüzyılın başlangıcında, Petro reformlarıyla birlikte genişleyen bir okur kitlesi ve edebiyat alanında meydana gelen gelişmelerle birlikte, edebiyat eleştirisi de Rus edebiyatında kendini göstermeye başlamış, ilk gazete ve dergiler ortaya çıkmaya başlamıştır. Tüm bunların sonucunda; Rus edebiyatı ve eleştirisi, XVIII. yüzyıl Batı Avrupa Aydınlanma hareketleriyle birlikte büyük bir gelişme göstermiştir.

XIX. yüzyılda ise Rus edebiyat eleştirisi, çeşitli edebi akımların etkisi altında parlak bir devir geçirmiştir. XIX. yüzyılın ilk yarısında edebiyat eleştirisinin bölümleri, klasisizm, sentimentalizm, romantizm gibi edebiyat akımlarının temelinde oluşmuştur. XIX. yüzyılın ikinci yarısında edebiyat, toplumsal konularla eleştiride bütünleşmiştir.

Anahtar Kelimeler: 18. Yy. Rus Edebiyatı Eleştirisi, 19. Yy. Rus Edebiyatı Eleştirisi, Belinski, Eleştiri Türleri, Rusya'da Edebiyat Eleştirisi

Russian Literary Criticism in the 19th century

Citation/©: Saçak Ataklı, Fatma (2016). *Russian Literary Criticism in the 19th century*, Hitit University Journal of Social Sciences Institute, Year 9, Issue 2, December 2016, pp. 999-1014

Abstract: *Literary criticism is the academic discipline of the techniques evaluating and inquiring literary works in the frame of art. Criticism deals with the assessment and interpretation of literary works in contemporary perspective, including the social and philological debates of the zeitgeist; reveals and explains the creative principles of literature movement. Literary criticism is interwoven with the literature and art, as well as other social disciplines.*

In the beginning of the eighteenth century, literary criticism with an expanding readers and advancement in literature began to appear in Russian literature by Petro reforms, and the first newspapers and magazines began to emerge. Consequently Russian literature and criticism, has made great progress with the Enlightenment.

In the 19th century, It is widely accepted that Russian literary criticism reached its peak under the influence of various literary movements. In the first half of the 19th century, divisions of literary criticism were formed on the basis of literary movements such as classicalism, sentimentalism, and romanticism. In the second half of the 19th century, literature was integrated in criticism with social matters.

Keywords: *Russian Literary Criticism of The 18th Century, Russian Literary Criticism of The 19th Century, Belinsky, Types of Criticism, Literary Criticism in Russia*

I. GİRİŞ

Edebiyat eleştirisi, edebi eserleri sanat çerçevesinde inceleyen, edebiyatla ilgili bir bilimdir. Eleştiri, edebiyat eserlerini yaşamın toplumsal ve ruhsal sorunlarını da kapsayarak çağdaş bakış açısıyla değerlendirme ve yorumlama işiyle uğraşmakta; edebi akımların yaratıcı ilkelerini açığa çıkarmakta, onaylamakta ve açıklamaktadır, bunun yanı sıra edebi süreci etkilemekte, ayrıca doğrudan doğruya, toplumsal bilincin şekillenmesinde etkin bir rol oynamaktadır. Eleştirinin gelişmesi için toplumun kültürlü olması gerekmektedir. İlk önce folklor baş göstermekte, onun temelinde edebiyat ortaya çıkmakta ve gelişmekte, daha sonra ise yazınbilim ve eleştiri doğmaktadır (Otv. ekz. vopr. istorii russ. lit. Kritiki 18-19 vv:2016). Eleştiri, edebiyat tarihi ve teorisine, felsefeye ve estetiğe dayanmaktadır. Bununla birlikte, V. G.

Belinski'nin de dediği gibi “*Sanat ve edebiyat eleştiriyile kol kola giderler ve karşılıklı etkileşim halindedirler*”. (Prozorov, 2009: 6)

Eleştiri (kritika) sözcüğü, Yunanca, “inceleme, herhangi bir konu, olgu ya da davranışı tartışma anlamlarına gelen” “*kritike*” sözcüğünden gelmiş ve buradan diğer batı dillerine de geçmiştir (Prozorov, 2009:6) Eleştiri ilk olarak, Eski Yunanda ortaya çıkmıştır. Sanatla uğraşan insanlar kalıcı olan eserler ile kalıcı olmayan eserler arasındaki ayrımı yapabilmek için yaptıkları sorgulamalar sonucunda eleştiri biliminin doğmasına kaynaklık etmişlerdir. Platon ve Aristo gibi ünlü sanat ve felsefe adamları ilk çağlarda kalıcılık ile güzellik ve iyi olma arasında bir ilinti bularak kalıcı eserlerin güzel ve iyi olduğu sonucuna varmışlardır. Bunun üzerine bu isimler sanatta iyi ve güzelin ne olduğu noktasında önemli kuramlar geliştirerek edebiyat eleştirisinin temellerini atmışlardır. (Çil, 2016: 3)

XVIII. yüzyılın başlangıcında, Petro reformlarıyla birlikte, genişleyen bir okur kitlesi ve edebiyat alanında meydana gelen gelişmelerle birlikte, edebiyat eleştirisi de Rus edebiyatında kendini göstermeye başlamıştır. XIX. yüzyılda ise Rus edebiyat eleştirisi, çeşitli edebi akımların etkisi altında parlak bir devir geçirmiştir. Biz bu çalışmamızda, Rus edebiyatı eleştirisinin gelişim evreleri hakkında kısa bir bilgi verdikten sonra, “altın çağ” olarak nitelendirilen XIX. yy. Rus edebiyatına paralel olarak gelişme gösteren, XIX. yy. Rus Edebiyatı Eleştirisini, öne çıkan türleriyle birlikte, ana hatlarıyla incelemeye çalışacağız.

II. XIX. YÜZYIL'A KADAR RUS EDEBİYATI ELEŞTİRİSİNE GENEL BİR BAKIŞ

XVIII. yüzyılın başlangıcı Rusya Tarihinde Büyük Petro Dönemi olarak bilinmektedir. Büyük Petro döneminde Rusya Devleti dünya imparatorluğu haline gelmiştir. Bunda Petro'nun yirmi beş yıldan uzun süren iktidarı sırasında gerçekleştirdiği reformların etkisi büyüktür. (Şener, 2013: 570) XVIII. yüzyıl Avrupa'da Klasisizm ve Aydınlanma Çağı olarak bilinirken, Rusya'da öncelikle Petro Çağı olarak anılmaktadır. Eskiden gelen birçok geleneğin yıkıldığı ve yenilerin oluşmaya başladığı bir dönüm noktasıdır (Şener, 2013;570).

Rus edebiyat eleştirisinin şekillenmesi ise, edebiyat sahasında meydana gelen değişikliklere ve genişleyen bir okur kitlesine bağlı olarak, Petro döneminde başlayan uzun bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Petro reformları, Rus toplumunun gelişmesine güçlü bir ivme kazandırmıştır. Bilimler Akademisi kurulmuş, Moskova Devlet Üniversitesi açılmış, ilk gazete ve dergiler ortaya çıkmaya başlamıştır. Tüm bunların sonucunda; Rus edebiyatı ve eleştirisi,

XVIII. yüzyıl Batı Avrupa Aydınlanma hareketleriyle birlikte büyük bir gelişme göstermiştir. (Otv. ekzam. vopr. istorii russ. lit. Kritiki 18-19 vv:2016)

Rus edebiyatında “eleştiri” kelimesini ilk defa Antioh Kantemir 1739 yılında satirik “*O vospitanii*” (*Eğitim üzerine*) adlı eserinde, dipnot olarak “ostriy sud” yani “keskin yargıç, işlerimizi yargılayan kimse” anlamlarında kullanmıştır. Kantemir, “*Fransızların ‘critique’ kelimesi var, ama ne yazık ki, bizim dilimiz böyle bir kelimedenden mahrum kalmış*” diye yakınmıştır (Kuleşov,1972:3). Bununla birlikte, Eleştiri yazarlarına dikkat eden ilk yazarın ise N. M. Karamzin olduğu söylenmektedir. (Otv. ekzam. vopr. istorii russ. lit. Kritiki 18-19 vv:2016)

Edebiyat eleştirisi edebiyat dergilerinin ortaya çıkmasıyla gelişmeye başlamıştır. Rusya’daki bu ilk dergilerden birisi, 1755 yılına ait “*Eğlence ve Yarara Yönelik Aylık Eserler*”² (ejemesyaçniye soçineniya, k pol’ze i uveseleniyu slujaşie) isimli dergidir. XVIII. yüzyıl edebi tartışısının ana hatları ise şöyledir;

- XVIII. yüzyılın ilk yarısında daha çok A. P. Sumarakov ve M. V. Lomonosov’ un çalışmalarında görülen ve dilin yanlışlarına odaklanan, edebiyat eserlerine dilsel ve üslupsal yaklaşım;
- Klasisizme egemen olan özellikleri inceleyen standart prensipler;
- Sentimentalistler tarafından yüzyılın en sonunda dâhil edilen tat alma ve okuyucuya hitap etme ilkeleridir. (Literatura XVIII v. v kritike i literaturovedenii, 2016)

Rus edebiyat eleştirisinin başlangıç noktasını edebiyata klasisizmin yerleşmesi oluşturmaktadır (1740-1770’li yıllar) (Kuleşov,1972:4). V. K. Trediakovski, M. V. Lomonosov ve A. P. Sumarakov edebi türlerin sınıflandırılması için gayret göstermenin yanı sıra, farklı edebi türlerin kuramlarını kazandırmak için de çabalamışlardır (Yakuşin ve Ovçinnikova, 2005). 1740-1770’li yıllarda edebi eserlerin değerlendirilmesinde kaleme aldıkları yazılarıyla eleştirinin edebiyatta kendisine yeni bir yol çizmesini sağlamışlardır. Bunun yanı sıra, bu dönemde M. M. Heraskov, D. İ. Fonvizin, P. A. Plavilşikov, İ. A. Krılov, N. M. Karamzin, A. N. Radişev de edebiyat eleştirilerinde bulunmuşlardır. Klasik yazarların edebiyat eleştirileri, standart (normatif), daha çok filolojik bir özellik taşımaktadır. (İstoriya Rus. Lit. Kritika, 2013)

XVIII. yüzyılın son çeyreğinde Rus edebiyat eleştirisinin parlak oluşumlarından birisi de sentimentalist eleştirinin doğuşu ve olgunlaşmasıdır. N. M. Karamzin,

² Rusya’da 1755-64 yılları arasında Petersburg Bilim Akademisi tarafından çıkarılan ilk aylık bilimsel-popüler edebiyat dergisidir.

İ.İ. Dmitriyev³ ve M.N. Muravyev⁴ sentimentalist eleştirmenler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Rus sentimentalizminin öncüsü ve önde gelen temsilcisi N. M. Karamzindir. Bu edebiyat akımının programı onun tarafından oluşturulmuştur. Yazar, bir eleştirmen olarak, çağdaş, estetik, felsefi ve tarihi sorunlarla ilgilenmiştir. N. M. Karamzin, 1791 ve 1792 yıllarında “Moskovskiy Jurnal”⁵ (Moskova Dergisi) adında aylık bir dergi çıkarmıştır. Bu dergide eleştiriye ayrı bir yer vermiş, ayrıca, eleştiri terminolojisine “zevk, imge, yetenek⁶” gibi kelimeleri eklemiştir (Otv. ekzam. vopr. istorii russ. lit. Kritiki 18-19 vv:2016).

1800-1820’li yıllara gelindiğinde, XVIII. yüzyılda hüküm süren akımların etkisini yitirdiği görülmektedir. Bu dönemde yeni akımların ortaya çıkması ve çeşitli güçlerin kutuplaşması, romantizm ve realizmi bir savaşıma ve etkileşime götürmüştür. Bu süreçte, eleştiri öncelikle XVIII. yüzyıla ait rasyonalizmi bırakarak, yeni planda eleştiri disiplininin biriken öğelerini bir araya getirmek için, ortak bakış açısı arayışları ve seçici arayışlar evresinden geçmiştir. Bu ortak bakış açısını aramaya Merzlyakov başlamış ve daha sonra romantik eleştirmenler, dekabristler ve eleştiriye narodnost (halkçılık) düşüncesinde görenler Merzlyakov’un izinden devam etmişlerdir. V. G. Belinski ise ortak bir bakış açısı bulmayı hayatın kendisinde, yani realizm çerçevesinde aramıştır. (Yakuşin ve Ovçinnikova, 2005:5).

III. XIX. YÜZYIL’IN İLK YARISINDA RUS EDEBİYATI ELEŞTİRİSİ

Tarihi-eleştirel süreç çoğunlukla edebi dergiler ve periyodik yayınlarla uyum içinde gerçekleşmektedir, bu yüzden eleştiri, bu dönemin gazeteciliğiyle bağlantılıdır. Eleştiride XIX. yüzyılın ilk yarısında, replik (replika), yanıt (otklik), kısa yazı (zametka) gibi türler hâkim olmuş, daha sonra ise konu makalesi (problemnaya statya)⁷ ve panoramalar (obzor) üstünlük kurmuştur. (Otv. ekzam. vopr. istorii russ. lit. Kritiki 18-19 vv:2016)

3 N. M. Karamzin’in yakın bir akrabasıdır, onun fikirlerini savunmuştur.

4 M. N. Muravyev’in makalelerinde, araştırmacılar, sentimentalist eleştirin doğuşunu fark etmişlerdir.

5 1801-1803 yıllarında yeniden yayınlanmıştır.

6 Vkus, obraz, talant.

7 Problemnaya statya (Konu Makalesi) güncel, politik ve ideolojik konuları incelemektedir. Problemnaya kritika (Konu makalesi) için sorunu ortaya koyuş ve sorunun çözüm yollarını tartışma, toplumsal hayatın sorunları tipik birer özelliştir. Makalenin bu türü, gazetecinin seçilen konuyu derin bir inceleme süzgecinden geçirmesini, büyük bir yetkinlik, görüşünü savunmada sağlam bir duruş ve ayrıca ispatlama talep etmektedir. Bazen, bu tür makaleler tartışmalı bir nitelik taşımaktadır. Bu makalelerde herhangi bir konu üzerine birkaç bakış açısı ifade edilmektedir.

XIX. yüzyılın ilk yarısında edebiyat eleştirisinin bölümleri, klasisizm, sentimentalizm, romantizm gibi edebiyat akımlarının temelinde oluşmuştur. XIX. yüzyılın ikinci yarısında edebiyat, toplumsal-siyasal konularla eleştiride bütünleşmiştir. XIX. Yüzyılın önde gelen eleştirmenleri olarak V. G. Belinski, P. V. Annenkov, N. G. Çernuşevski, N. N. Strahov, N. A. Dobrolyubov, D. İ. Pisarev ve N. K. Mihaylovski karşımıza çıkmaktadırlar. (İstoriya Russkoy Literaturnoy Kritiki, 2013)

1810'lu yıllardan sonra Rus edebiyatında ortaya çıkan *romantizm akımı* ülkenin tarihsel gelişimine koşut olarak ve toprak köleliğine karşı giderek etkinleşen kurtuluş hareketiyle bağlantılı olarak doğmuştur. Rus edebiyatında romantik duygular ilk olarak V. A. Jukovski ve Batuşkov'un şiirlerinde ortaya çıkmıştır. Çok geçmeden bunlara A. S. Puşkin ve aralarında K. F. Rileyev, V. K. Kühelbeker, A. A. Bestujev-Marlinski ile A. İ. Odoyevski'nin yer aldığı dekabrist (Aralıkçı) şairler de katılarak Rus edebiyatında romantik akımın tamamen yerleşmesini sağlamışlardır (Olçay, 2008:569-570).

V. A. Jukovski 'nin makaleleri, mektuplardaki ve günlüklerdeki sanat üzerine görüşlerinin Rus edebiyat eleştirisine çok büyük katkıları olmuştur (Yakuşin ve Ovçinnikova:2005:5-7). Rus romantikler insan ruhunun içine ve kalbinin gizli dünyasına eğilmişlerdir. Romantizm çağının önde gelen eleştirmeni olarak N. A. Polevoy'u göstermek mümkündür. Polevoy'un en parlak dönemi, "Moskovskiy Telegraf" da faaliyet gösterdiği dokuz yıllık dönemidir. (Otv. ekzam. vopr. istorii russ. lit. kritiki 18-19 vv:2016)

Söz konusu dönemde ortaya çıkan bir başka eleştiri yöntemi de *dekabrist (Aralıkçı)*⁸ eleştiridir. Çar I. Aleksandr 'ın gittikçe şiddetlenen yönetimi (1801-1825) toplumsal ayaklanmalara ve trajik olaylara neden olmuştur (Olçay, 2008:570). Bu toplumsal hareketler, edebiyatta da kendisine bir yer edinmiş ve buna paralel olarak *dekabrist eleştiri (Aralıkçı Eleştiri)* gelişme göstermiştir. Bu yeni dönemin edebi eleştirisi toplumsal – siyasal bir nitelik taşımıştır (1824-1825). İleri fikirlere bağlılık, yurttaşlık, halkçılık ve yurtseverlik bu eleştirinin ana kıstaslarını oluşturmaktadır. (Otv. ekzam. vopr. istorii russ. lit. kritiki 18-19 vv:2016)

Dekabrist eleştirinin, en önemli ilkesi, vatanseverliktir. Şair, her şeyden önce

⁸ 14 Aralık 1825 tarihinde Petersburg'da bir grup soylu kökenli subay, yeni çara karşı ayaklanmıştır. Aralıkçı (Dekabrist) olarak adlandırılan bu ayaklanmanın amacı, toprak köleliğinin kaldırılması ve monarşinin bir anayasayla sınırlandırılmasıdır. Ayaklanma kısa sürede bastırılmıştır. I.Nikolay, ilerici aydınlara gözdağı vermek üzere altı yüz kişiyi tutuklatmıştır. Aralıkçılardan aralarında şair Rileyev'in de bulunduğu beşinin idam edilmesi, yüzlercesinin de Sibirya ve Kafkasya'ya sürülmesi, Rus aydınlarını derinden etkilemiştir.

yurttaşlık duygularını açığa çıkarmak zorundadır, milli-vatansever konular seçip, kahramanına bu özellikleri yüklemelidir, eser özgürlükçü bir heyecan, yöresel özellikler taşımalıdır. Dekabrist eleştirilenler, eleştirilerinde halkın eğitimi ve aydınlanmasını gözetmişlerdir. (Otv. ekzam. vopr. istorii russ. lit. kritiki 18-19 vv:2016)

Bu eleştirinin, esas yayın organı A. A. Bestujev ve K. F. Rıleyev tarafından çıkarılan “*Kutup Yıldızı*” (Polyarnaya Zvezda) isimli dergidir. Bu derginin 1823, 1824, 1825 yıllarında olmak üzere sadece üç sayısı çıkmıştır. Diğer yayın organları ise Moskova’da V. K. Kühelbeker ile A. İ. Odoyevski’nin⁹ ortaklaşa çıkardıkları “*Mnemozina*”dır.¹⁰ Dekabrist edebiyat eleştirisinde A. A. Bestujev’in fikirleri önem taşımaktadır. (Otv. ekzam. vopr. istorii russ. lit. kritiki 18-19 vv:2016)

1826-1840 yıllarında edebi-toplumsal hareketlere bağlı olarak *gerçekçi edebiyat eleştirisi (realnaya kritika)*, Rus edebiyatında yerleşmeye başlamıştır. “*Realnaya kritika*” terimi, “realizm” sözcüğünden gelmektedir. *Bu kavram* N. A. Dobrolyubov tarafından ortaya atılmış ve zamanla geliştirilmiştir. Bunun sonucunda N. A. Dobrolyubov, çağdaşları arasında *gerçekçi eleştirinin (realnaya kritika)* kuramcısı olarak ünlenmiştir. Bu eleştirinin amacı, sanat eserlerinin toplumsal yararlarını ortaya çıkarmaktır. Aslında *Gerçekçi eleştirinin (realnaya kritika)* yönetsel teknikleri, Belinski ve Çernışevski’nin yöntemleriyle benzerlik göstermektedir. *Bu* eleştiri türü, her şeyden önce sanat eserlerinde yansıtılan yaşamsal olaylara bir açıklık getirmeye çalışmakta, daha sonra da bu olayları inceleyerek, bunlarla ilgili kendi hükümlerini vermektedir. (Otv. ekzam. vopr. istorii russ. lit. kritiki 18-19 vv:2016)

Gerçekçi eleştiri (realnaya kritika) toplumsal bir özellik taşımış, ama sanatçıya kendi fikirlerini zorla kabul ettirme arzusunda olmamış ya da sanatçıya ne yapması gerektiğini söylememiştir. Yazarın çalışması, *gerçekçi eleştiri (realnaya kritika)* için hayatın yansıtılmasında nesnel bir tutumdur ve bu süreçte birinci sırayı gerçeklik tutmaktadır. Yazar, gerçeklere ve hayatın mantığına bağlı kalmak zorundadır. Yazarın ideolojik fikirleri onun başarısını belirlemektedir. (Otv. ekzam. vopr. istorii russ. lit. kritiki 18-19 vv:2016)

V. G. Belinski (1811-1848), realist akımın programını kurmuştur. 1830’lu yılların ortalarından neredeyse 1840’lı yıllar boyunca Rus edebiyatına

⁹ Odoyevski: *bilimsel felsefenin ve edebiyat eleştirisinin kriterlerinin gerekliliği hakkında yazmıştır. “Sovremennik” dergisine katılmıştır. Edebiyatın genel durumu, romanlar hakkında eleştirileri vardır. Puşkin hakkında eleştiri yazısı kaleme almıştır.*

¹⁰ Rus. *Mnemozina (mnemosina)*. *Mnemosyne Yunan Mitolojisi’nde hafızanın timsali olan Titan, Tanrıçadır, Gaia ve Uranüs’nun kızı.*

yön veren, eleştirileriyle Rus edebiyatı akımlarını geliştiren Rus edebiyat eleştirmenidir. Belinski, Rus eleştiri gelenekleri ve çağdaş Batı Avrupa deneyimini birleştirerek, eleştiride kendisine özgü bir bakış açısı geliştirmiştir, birçok yeni yazarı keşfetmiş ve onları eğitmiştir. V. G. Belinski'nin "*Edebi Hayaller*" (Literaturnıye Meçtaniya) isimli makalesiyle birlikte (1834) Rus klasik eleştiriyi başlattığı düşünülmekte ve bu makale eleştirel realizmin (gerçekçiliğin) habercisi sayılmaktadır. (Kuleşov, 1972: 99-100)

V. G. Belinski'nin etkinliğini Moskova ve Petersburg (1839-1848) olmak üzere iki döneme ayırmak gerekmektedir. V. G. Belinski, Moskova'da N. İ. Nadejdin'in çıkardığı "*Teleskop*" adlı derginin, edebiyat eki olan "Molva" (Rivayet) de yazmaya başlamıştır. A. A. Krayevski'nin daveti üzerine, Petersburg'ta "Oteçestvenniye Zapiski" (Yurttan Notlar) (1839-46)'de yazmaya başlayınca Rus edebiyat eleştirisinin merkez figürü haline gelmiştir. (Kuleşov, 1972: 99)

V. G. Belinski'nin sanat anlayışının temelinde gerçekçilik yer almıştır. Belinski'ye göre, sanat eserinin değerini belirleyen şey yansıttığı gerçekliği doğru bir biçimde aktarmasıdır. Sanat eseri, içine doğduğu toplumun dinsel, siyasi, resmi ve özel yaşamını derinlemesine anlatmalıdır. (Albayrak, 2008)

V. G. Belinski'nin görüşleri Rus eleştiri tarihinde önemli bir yere sahiptir bu yüzden kısa da olsa, Belinski 'nin özellikle A. S. Puşkin, M. Yu. Lermontov, N. V. Gogol ve F. M. Dostoyevski hakkındaki görüşlerine yer vermemiz gerekmektedir.

Eleştirmen, A. S. Puşkin'in eserlerine somut bir şekilde tarihsel yönden yaklaşmıştır. Belinski, A. S. Puşkin makalelerinde, estetik kavramı ile ilgili birçok soru ortaya atmıştır. A. S. Puşkin'in insancıl, derin ahlaki izler taşıyan şiirlerinin altını çizmiş ve onun eserlerinde Rus hayatının temel sorunlarını meydana çıkarmıştır. (Otv. ekzam. vopr. istorii russ. lit. Kritiki 18-19 vv:2016)

N. V. Gogol, 1835 yılından itibaren Belinski'nin dikkatini çekmiştir. (Kuleşov, 1972: 124) N. V. Gogol için yirmi civarında makale ve eleştiri yazısı kaleme almıştır. Onun ismine, onun sanatsal üslubuna neredeyse bütün makalelerinde yer vermiştir. N. V. Gogol, V. G. Belinski'nin hayran olduğu, sevdiği bir yazardır (Maşinskiy,1959:1) O, N. V. Gogol'un eserlerinde, çağdaş, gerçekçi, satirik bir yaratıcılığın suretini görmüştür. Belinski, N.V. Gogol'un yeteneğinin ana hatlarını şöyle belirtmiştir: "*Hayal gücünün sadeliği, halkçılık, hayatın mükemmel bir gerçeği, orijinallik ve komik bir coşkunluğa sürekli hâkim olan derin bir keder duygusu ve hüzün hal*" (Kuleşov, 1972: 124)

V. G. Belinski'nin N. V. Gogol hakkındaki eleştiri yazıları, sadece yazarı yeren fikirlere karşı koymamış, ayrıca N. V. Gogol'un yeteneğini sadece komedi

yeteneğine indirmek isteyen teşebbüsleri de reddetmiştir. (Kuleşov, 1972:125) Fakat N. V. Gogol'ün “*Dostlarla Mektuplaşmalardan Seçmeler*” (*Vibrannıye mesta iz perepiski s druzyami*) eserinde, edebi tutumunun değişmesiyle birlikte, Belinski'nin Gogol'e yaklaşımı değişmiştir ve kitaptan dolayı duyduğu öfke ve üzüntüyü ünlü “*Gogol'e Mektup*” (Pismo k N. V. Gogolyu) yazısında dile getirmiştir.¹¹

Belinski, Rus şiirinin gelişmesinde M. Yu. Lermontov'a büyük önem vermiştir. 1838 yılının başında, “Moskovskiy Nabludatel” (Moskovalı Gözcü)'nün sayfalarında, Belinski, şairin adını bilmeden, “*Tüccar Kalaşnikov'un Türküsü*” (Pesnya pro kuptsa Kalaşnikova) isimli çalışmasını “*edebiyatımız güçlü ve özgün bir yetenek kazanmıştır*” diyerek, oldukça olumlu bir şekilde nitelendirmiştir. Belinski, Lermantov'un sanatında Rus edebiyatının yeni bir çehresini görmüştür. (Kuleşov, 1972: 123)

Eleştirmen, “*Stihotvoreniya M. Lermontova*” (M. Lermantov'un Şiirleri) “*Geroy naševo vremeni*” (Zamanımızın Kahramanı) adlı makalelerinde, Lermantov şiirlerinin tutkulu düşüncelerle dolu olduğunu, onun şiirlerinde günümüzün en trajik sorunlarının çözüldüğünü belirtmiştir. Eleştirmen, ayrıca “*Geroy naševo vremeni*” (Zamanımızın Kahramanı) romanını inceleyerek, şairin insan yüreğinin ince bilgisini, gerçeğin keskin içgüdüsunü ve gerçekliğin derin duygusunu gösterdiğini belirtmiştir. (Stati V. G. Belinskovo o tvorçestve M. YU Lermontova, 2016)

Belinski, F. M. Dostoyevski'yi “*olağanüstü özgün bir yetenek*” olarak nitelendiren ilk eleştirmendir. V. G. Belinski, “İnsancıklar”la ilk karşılaştığında F. M. Dostoyevski'nin alışılmadık kendine özgü bir yeteneğe sahip olduğunu tahmin etmiş ve onun büyük bir geleceği olacağını önceden söylemiş ve onu övmüştür. Eleştirmen, genç yazarın insana yaklaşımını, okurlarını aynı anda güldürüp derinden sarsabilen yeteneğini takdir etmiştir ama bununla birlikte bu yeni yeteneği, dil ve üslup engellerini aşamamış genç bir yazarın tecrübesizliği sonucu ortaya çıkan *laf kalabalığı*yla (Belinski, 1976-1982, cilt 2: 562) da suçlamıştır. (Hafizoğlu, 2003: 127) Belinski öldüğünde Dostoyevski yazarlığa yeni başlamıştır, fakat eleştirmenin Dostoyevski üzerinde önemli bir etkisi olduğu gözlenmiştir (Kirpotin,1976; Dolinin,1989, Hafizoğlu, 2003: 127).

1840'lı yıllarda, gazetecilikte, V. G. Belinski'nin editörlüğünü yaptığı, *Oteçestvenniye Zapiski (Yurttan Notlar)* adlı dergi önemli bir yer edinmiştir. Bununla birlikte, 1840'lı yıllarda eskisinden daha farklı periyodik yayınlar yayınlanmaya başlamıştır. Aylık edebiyat dergilerinin yanı sıra büyük halk

¹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. V. G. Belinski, *Gogol'e Mektup*, çev. Mazlum Beyhan, Evrensel Basım Yayın, 2004, s. 114-127.

kitlelerine hitap eden tiyatro dergisi (*Reppertuar i Panteon*) de yayınlanmaya başlamış ve haftalık resimli dergi (*İllyustratsiya*) çıkmaya başlamıştır. Gazetelerin önemi artmış ve profesyonel gazeteci ve edebiyatçıların sayısı çoğalmıştır. Soylu kesimin yanı sıra, memur, tüccar kesimi de okumaya başlamıştır. (Otv. ekzam. vopr. istorii russ. lit. Kritiki 18-19 vv:2016)

IV. XIX. YÜZYILIN İKİNCİ YARISINDA RUS EDEBİYATI ELEŞTİRİSİ

XIX. yy.'ın ikinci yarısı ve XX. yüzyılın başında genel atmosfer şu şekildedir: Yurtdışında endüstri ve kültür büyük bir gelişme göstermiştir. XIX. yy'ın ortasına kıyasla sansür büyük ölçüde zayıflamış, okur-yazarlık oranı artış göstermiştir. Tüm bunların sayesinde, çok sayıda dergi, gazete ve yeni kitaplar basılmış ve baskı sayıları artmıştır. Buna paralel olarak, edebiyat eleştirisi de büyük bir gelişme göstermiştir. (Otv. ekzam. vopr. istorii russ. lit. Kritiki 18-19 vv:2016)

XIX. yüzyılın ikinci yarısında, edebiyat eleştirisi, eserleri toplumsal gerçekliğin, toplumsal sorunların penceresinden incelemiştir (Otv. ekzam. vopr. istorii russ. lit. Kritiki 18-19 vv:2016). 1840-1860'lı yılların sonunda edebi eleştiri süreci sosyal, politik ve kültürel yönden etkin bir dönemindedir. Edebiyat, estetik yönden kendine özgü bir gelişim içerisinde. Edebiyat eleştirisi, zamanın güncel toplumsal sorunlarını ele almıştır. *Oteçestvennyye Zapiski (Yurttan Notlar) ve Sovremennik (Çağdaş)* dergileri toplumun kültür, sanat ve edebiyat hayatında etkin bir rol oynamıştır. (Yakuşin ve Ovçinnikova, 2005)

1850'li yılların ilk yarısında 'estetik eleştiri' (*estetičeskaya kritika*) Rus edebiyatı ve dergiciliğinde önemli bir yere sahip olmuştur. Bu eleştirinin ilkeleri P. V. Annenkov,¹² A. V. Drujinin,¹³ V. P. Botkin,¹⁴ ve ayrıca S.S. Duduşkin¹⁵ ve N. D.

12 P.V. Annenkov, 'Oteçestvennyye Zapiski' ve 'Sovremennik' dergilerinde eleştiri yazıları kaleme almıştır. 1840-1860'lı yıllarda edebiyat savaşına atılmıştır. Realizmin anlamını Rus edebiyatında yerleştirmeye çalışmıştır. Makaleleri analitik bir karaktere sahiptir. Edebiyat eserlerinin değerlendirilmesinde etik-psikolojik kriterlerin rol oynaması gerektiği görüşündedir. Edebiyatta fantastik-sentimentalist akıma karşı çıkmıştır. A.S. Puşkin'in bütün eserlerini yayına hazırlamıştır. Zamanın ve edebiyatın olumlu karakterleri üzerinde düşünmüştür. Farklı yazarların eserlerini karşılaştırmalı analiz yapma yoluna gitmiştir.

13 A. V. Drujinin, *Biblioteki dlya çiteniya (Okuma Salonları)* dergisinin redaktörü ve *Sovremennik (Çağdaş)* dergisinin çalışanı olarak, estetik görüşlere sahip olmuş ve bu yönde etkinlikleri olmuştur. A. V. Drujinin, A. S. Puşkin, N. V. Gogol, F. M. Dostoyevski, İ. S. Turgenyev, L. N. Tolstoy ve N. A. Nekrasov'un eserleri hakkında yazılar kaleme almıştır. İ. A. Gonçarov, A. N. Ostrovski ve A. A. Fet'in eserlerine büyük değer vermiştir. İngiliz edebiyatı hakkında makaleler kaleme almıştır.

14 V. P. Botkin, Rus eleştirmenidir. Kendine özgü bir yaratıcılığı vardır. Belinski ile çok uzun yıllara dayanan bir arkadaşlığı olmuş ve uzun yıllar birlikte çalışmışlardır. *Sovremennik (çağdaş)* dergisinde yazmıştır. "Soçineniya o A. Feta" (A. A. Fet üzerine) adlı yazısı estetik eleştirinin yani saf sanatın programı, özü niteliğindedir. İ. S. Turgenyev, L. N. Tolstoy, F. M. Dostoyevski hakkında yazılar kaleme almıştır.

15 S. S. Duduşkin, V. G. Belinski, İ. S. Turgenyev, L. N. Tolstoy, A. F. Pisemski hakkında yazıları vardır.

Ahşarumov'un yazılarında geliştirilmiştir. Saf sanat teorisine dayanmaktadır. Edebiyatın bağımsız ve özgür olması gerektiği görüşündedir. V. G. Belinski'nin eleştiri geleneğine ve estetik görüşlerine dayanmaktadır. (Otv. ekzam. vopr. istorii russ. lit. Kritiki 18-19 vv:2016).

Estetik eleştiri (estetičeskaya kritika) için uyumdan daha değerli bir şey yoktur ve estetik, uyumun tek aracıdır. Özellikle bu yüzden endişelerden, sanatın uyumunu bozan toplumsal konulardan, heyecanlardan, çatışmalardan uzak durmalıdır. Sadece sanatın estetik kaygıları gözetilmelidir. (Otv. ekzam. vopr. istorii russ. lit. Kritiki 18-19 vv:2016). “Biblioteka dlya čiteniya” (Okuma Salonları), *estetik eleştirinin* (estetičeskaya kritika) 1850-1860 yılları arasında yayın organı olmuştur. Edebiyat eserlerini ve kahramanlarını değerlendirirken ahlaksal-psikolojik değerlerin önemini vurgulayan değişmez iyilik ve güzellik kavramları vardır.

P. V. Annenkov ve V. P. Botkin'in orijinal ve ikna edici makaleleri olmasına rağmen, çok büyük bir önem teşkil etmediler. *Estetik eleştiride* daha üretken ve devamlılığı olan temsilci ise A. V. Drujinin olmuştur (1824-1864). *Estetik eleştirinin* devamı gelmemiş, yeterince anlaşılammıştır. 1850'lerin sonuna doğru ise varlığını koruyamamıştır. (Otv. ekzam. vopr. istorii russ. lit. kritiki 18-19 vv:2016).

1840-1850'li yıllarda hüküm süren diğer bir eleştiri türü de *slavsever edebiyat eleştirisidir* (slavyanofilskaya kritika). A.S. Homyakov, P.V. Kireyevskiy, İ.S. Aksakov, Yu. F. Samarin ve diğer yazarların öncülüğünde gelişmiştir (Otv. ekzam. vopr. istorii russ. lit. Kritiki 18-19 vv:2016). Slavseverler, felsefi-estetik ve toplumsal-politik görüşlere sahip olmuşlardır ve bunun yanında, edebiyatın halkçı ve kendine özgü olması gerektiğini düşünmüşlerdir. P. V. Kireyevski'nin “*Edebiyatın Çağdaş Durumu Üzerine Yorumlar*” (Obozreniye sovremennovo sostayaniya literaturı) adlı makalesi, slavsever akımının programı niteliğindedir. A. S. Homyakov'un makalelerinde *slavsever edebiyat eleştirisinin* estetik ilkeleri yer almıştır. Rus halk eserleri hakkında araştırmalar yapmışlardır. (Yakuşin ve Ovçinnikova, 2005)

Demokratik akım ise, gazetecilik ve edebiyat eleştirisinde kendisine yer bulmuştur. Demokratik akımın temsilcileri çeşitli edebi tartışmalara girmişlerdir. N. G. Çernışevski *demokratik eleştirinin* (demokratičeskaya kritika) gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. “*Sanatın Gerçekliğe Estetik Dokunuşları*” (Estetičeskiye otnoşeniya iskusstva k deyistvitelnosti) *tezi ve “Rus Edebiyatında Gogol Dönemi Üzerine Denemeler”* (Očerki gogolevskovo perioda russkoy literaturı) adlı edebiyat eleştirisi demokratik akımın manifestosu

niteliğindedir. (Yakuşin ve Ovçinnikova, 2005: 12) N. G. Çernişevski 'ye göre, sanatın işlevi yalnızca gerçeği yeniden yaratmak, onun bir kopyasını yapmak değil, aynı zamanda onu açıklamak ve değerlendirmektir, onun hakkında hükümler vermektir. (Albayrak, 2008)

1860'ların kilit taşı oluşturan düşünürü, hiç kuşkusuz N. G. Çernişevski'dir. Edebiyat ve sanat hakkındaki görüşleri V. G. Belinski'nin belirgin bir etkisi altında kalmıştır. 1855 yılında N. A. Nekrasov'un çıkardığı '*Sovremennik*' (Çağdaş) adlı derginin yayımcılar kuruluna girmiştir. V. G. Belinski'nin ölümünden sonra bu dergi A.V. Drujiinin, P.V. Annenkov ve V. P. Botkin gibi estetikçi eğilimler eleştirisiyle ilgilenen liberal grubun etkisi altına girmiştir. Ama N.G.Çernişevski'nin girmesiyle "*Sovremennik*" (çağdaş) yeniden eleştirel gerçekçiliği tüm gücüyle savunmaya başlamıştır. (Walicki, 2009: 292-294)

N. G. Çernişevski edebiyat eleştirilerinin çoğunu 1854-1857 yıllarında yazmıştır. 1857 yılında kendisini tarihe, felsefeye ve ekonomi politığe verebilmek için *Sovremennik'in* dergisinin edebiyat sayfalarının editörlüğünü genç meslektaş N. A. Dobrolyubov'a devretmiştir. Bundan sonraki makalelerinde yeni ve devrimci bir radikalizmin temel ilkelerini ortaya koymuştur. (Walicki, 2009: 294)

N. A. Dobrolyubov, yirmi beş yıllık kısacık ömrüne 150 yıl sonra bile okunacak ve tartışılacak eserler sığdırmış bir yazardır. Çernişevski 'nin en yetenekli takipçisi ve en yakın dostu Dobrolyubov'dur. Dobrolyubov kendi eleştiri türüne 'gerçek eleştiri' adını takmıştır, "gerçek" olarak nitelemesi büyük ihtimalle, bu eleştiri türünün, bir edebiyat yapıtını önce nesnel bir sosyolojik belgeymiş gibi incelemesinden sonra, yazarının öznel niyetlerini tümüyle bir yana bırakarak doğrudan doğruya yapıttan sonuçlar çıkarmasından dolayıdır. N. A. Dobrolyubov sık sık eleştirmenin değerlendirme görevini reddetmiş ve edebiyat yapıtlarının daha önce saptanmış eleştiri ölçütlerine göre değerlendirilmesi girişimlerini kınamıştır, kendisinin en çok değer verdiği şey, yapıtın ideolojik içeriği değil, yazarın, gerçekliği gerçeğe uygun bir biçimde yeniden kurabilmesidir. N. A. Dobrolyubov belirli kuramlara ve ideolojilere dayandırılan edebiyat eserlerini sert bir şekilde eleştirmiş, yazarın her şeyden önce, eserinde gerçek bir dünya yaratmasını istemiştir. Süslenmemiş, üzeri örtülmemiş çıplak gerçekliği sunmanın, kendi başına okuyucuya uygun bir yargı önerdiğini düşünmüştür. (Walicki, 2009: 314-318)

N. A. Dobrolyubov'un ölümünden ve N. G. Çernişevski'nin cezaevine girmesinden sonraki tarihlerde Rusya'nın en etkili edebiyat eleştirmeni D. Pisarev (1840-1868) olmuştur. İlk makalelerinde saf sanatı ve ılımlı bir

liberalizmi savunmuştur. 1861'deki görüşleri daha radikal bir hal almıştır. Estetikçilere, yani soylu liberallerin her şeyi estetik açıdan ele alan tutumlarına saldırmak için yazmıştır ve saf sanat akımına karşı durmuştur. (Walicki, 2009: 323-324)

Bu dönemde ortaya çıkan bir başka eleştiri ise “*Organik Edebiyat Eleştirisidir* (Organičeskaya kritika). A. A. Grigoryev, bu terimi kendi eleştirisini ‘felsefi’, ‘sanatsal’, ‘tarihsel’, ‘faydacı’, ve ‘gerçek’ eleştiriden ayırmak için geliştirmiştir. Eleştirmen, *organik eleştirinin* ana ilkelerini daha çok “*Sanatta Doğruluk ve İçtenlik Üzerine*” (O pravde i iskrennosti v iskusstve) (1856), “*Çağdaş Sanat Eleştirisinin İlkeleri, Değerleri ve Yöntemleri Üzerine Eleştirel Bir Bakış*”) (Kritičskiy vzglyad na osnovı, znaçeniya i priyemı sovremennoy kritiki iskusstva) (1858), “*Organik Eleştirinin Yasa ve Terimleri Üzerine Birkaç Söz*” Neskolko slov o zakonah i terminah organičeskoy kritiki) (1859) ve “*Organik Eleştirinin Paradoksları*” (Paradoksı organičeskoy kritiki) (1864) gibi makalelerinde ifade etmiştir. (Otv. ekzam. vopr. istorii russ. lit. kritiki 18-19 vv:2016)

Organik eleştiri, aklın fikrine karşı kalbin düşüncelerini tercih etmiştir. Sanatta yapmacık ilkelere karşı savaşmış, tabii yaratıcılığı, hiçbir bilimsel ya da kuramsal sistemle bağı olmayan, yapılmış değil, doğal edebiyatı savunmuştur. A. A. Grigoryev’in yeteneği sayesinde *organik eleştiri*, *gerçek eleştirinin* güçlü rakiplerinden birisi olmuştur. (Otv. ekzam. vopr. istorii russ. lit. Kritiki 18-19 vv:2016)

1870’li yıllardan itibaren, demokratik hareketin bir devamı olarak “*Narodničestvo*” (*halkçılık*) başlamış ve 19.yy’ın sonuna kadar devam etmiştir. Ele aldığı konular toplumsal sorunlar ve aydınlar, 1870-1890’larda ortaya çıkan halk hareketleridir. Bu akım realizmin içinden doğmuştur. 1868 ve 1869 yıllarında *Nedelya (Haftalık)* gazetesinde P. L. Lavrov’un “*Tarihi Mektuplar*” (İstoričeskiye pisma) adı altında bir makale dizisi yayımlanmıştır. 1869 yılında ise, *Oteçestvenniye Zapiski (Yurttan Notlar)* dergisinde N. K. Mihaylovski’nin “Gelişme Nedir?” (Şto Takoe Progress?) adlı çalışması belirmiştir. Bu çalışmalarda, 1870’li yılların, devrimci halkçılığının kuramsal ilkeleri formüle edilmiştir. (Kulešov, 1972: 259)

Eğer genel olarak Narodničestvo terimini inceleyecek olursak, bu terimin dar ve geniş anlamda kullanıldığını görmekteyiz. Geniş anlamda 1840’lardan 1890’lara kadar halk özgürlük hareketi olarak tanımlanmaktadır. Bu akım üzerinde A. A. Herzen ve N. G. Çernişevski’nin fikirleri etkili olmuştur. Daha dar anlamda ise, halk ideolojisinin gelişmesine bağlı olarak, köylü çıkarları olarak karşımıza çıkmaktadır (Kulešov, 1972: 259).

Halkçılar her şeyden çok, kapitalizmin Rusya içinde gelişmesine karşı durmuşlardır. (Walicki, 2009: 344) 1861 yılında gerçekleştirilen reformlar¹⁶, Rusya'da tüm hayat koşullarını değiştirmiştir. Halkçılar (Narodniki) ısrarla ütopyik *Rus komünal toplum (sosyalizm)*¹⁷ fikirlerini yaymaya çalışmışlardır. (Kuleşov, 1972: 259-260)

Halkçılıkta (Narodniçetvo) her zaman devrimci ve liberal akımlar var olmuştur, ama eğer 1870'lerde devrimci akım hâkim olduysa, 1880-1890'larda ise, liberal akımlar üstün gelmişlerdir. *Edebi halkçılık* (Literaturnoye Narodniçetvo) realist (gerçekçi) akımın içindeki dalgalardan birisini oluşturmaktadır. Aslında gerçekçi (realist) akımın ilkelerini paylaşmıştır ama bazen romantiklerin Rus köyünün idealleştirilmesi alanına ya da betimleyici doğalcılığın (natüralizm) alanına kapılmışlardır. (Kuleşov, 1972: 260)

Bu eleştiri türünün en belirgin özelliği, edebiyatın sosyal eğilimlerine eğilen, alt sınıfların çıkarlarını gözetken, mujiklerle ilgilenen sanat eserine sempati göstermesidir. *Halkçılık* (Narodnik) akımının önde gelen kuramcısı ve edebiyat eleştirilenlerinden biri N. K. Mihaylovskidir. (Kuleşov,1972:260) Diğer eleştirilenler arasında M. A. Protopopov,¹⁸ L. E. Obolenskiy¹⁹, A. M. Skabiçevski²⁰, P.L. Lavrov²¹ ve P. N. Tkaçev'i²² göstermek mümkündür. (Otv. ekzam. vopr. istorii russ. lit. Kritiki 18-19 vv:2016)

N. K. Mihaylovski, edebi eleştirilerinde, bilimsel elementleri güncel toplumsal konularla birleştirdiği için büyük bir popülerlik kazanmış, 1880-1890 yıllarında sanatının doruğuna ulaşmıştır.1900 yılında geleneksel olarak narodnik (halkçı) bir yayın organı olan '*Ruskoye bogatstvo*' (Rus Hazinesi) dergisini yönetmiş, "*Oteçestvennyye Zapiski*" (Yurttan Notlar) dergisinin redaktörlük ve yayıncılık işlerinde görev almıştır. Edebiyat eserlerini sosyolojik açıdan incelemiş ve nesnel-sosyolojik bir yöntem izlemiştir. Edebiyatta toplumcu akımı benimsemiştir. A. P. Çehov'un, A. M. Gorki'nin, L. N. Andreyev'in eserlerini

16 1860 yılları Rusya'da büyük önem taşıyan, ülkede siyasi bilincin uyandığı yıllardır. Çar II. Aleksandr, kapsamlı bir reform programı uygulamış ve 1861'de serflüğü kaldırmıştır. Çar, çıkarları zedelenen toprak sahiplerinin sert muhalefetine karşın, serflüğü kaldıran 19 Şubat 1861 tarihli yasanın hazırlanmasına etkin biçimde katılmıştır. Bu yasayla, o güne kadar taşınabilir mülk durumunda olan on milyonlarca insan, kişi özgürlüğüne kavuşmuştur. Ayrıca uzun bir zaman dilimine yayılan bir programla köylülere az da olsa toprak dağıtılmıştır.

17 общинный социализм

18 M. A. Protopopov (1848-1915), "Dela" "Severnuy Vestnik", "slova" gibi dergilerde çalışmıştır.

19 L. E. Obolenskiy (1845-1906), 1883-1891 yılları arasında 'Ruskoye bogatstvo' adlı dergiyi yönetmiştir.

20 (1838-1910) onun makaleleri Tolstoy, Çehov ve halkçı yazarlar hakkındadır.

21 P. L. Lavrov, dönemin olumlu kahramanları üzerinde çalışmıştır. Turgenyev'in eserlerini değerlendirmiştir.

22 P.N. Tkaçev, devrimcidir. Doğalcılık ve narodnik yazarlarının eserleri hakkında yazmıştır. Tolstoy'un eserlerini salon edebiyatı diyerek olumsuz değerlendirmiştir. Dostoyevski'nin eserlerini kendine göre yorumlamıştır. Edebiyatta halkın tasvir özelliklerini araştırmıştır.

ve bunun yanı sıra yeni sembolik akımı ve temsilcilerini değerlendirmiştir (Yakuşin ve Ovçinnikova: 2005). Edebiyatta dekadansa karşı savaşımıştır. Halkın nabzını çok iyi tutmuş, edebiyatta devamlı yenilikleri takip etmiş ve önde gelen çağdaş yazarları yorumlamıştır. Rus göçmen yazarlarla ilişki kurmuş, toplumda yasadışı devrimcilerin anlaşılmasını sağlamaya çalışmış, Lenin onun bu cesaretine değer vermiştir. (Kuleşov,1972: 260) En önemli kuramsal katkılarını sosyoloji alanında yapmıştır. (Walicki, 2009: 382)

XIX. yüzyılın son çeyreği ve XX. yüzyılın başında sosyolojik (toplumbilimsel) eleştiri baş göstermiştir. Bu akımın temsilcileri, edebiyata toplumsal yönelim, toplumsal bakış açısına göre yaklaşmışlardır. (Otv. ekzam. vopr. istorii russ. lit. Kritiki 18-19 vv:2016)

XX. yüzyılın ilk yarısında ise *gerçekçi* (Realnaya kritika) ve *sosyolojik eleştirilerin* (sotsiologičeskaya kritika) temelinde, *Marksist eleştiri* ortaya çıkmıştır. G. Plehanov, A. Lunaçarskiy, V. Lenin gibi bu akımın temsilcileri tüm edebiyat sürecini kontrol altında tutmaya çalışmışlardır. (Otv. ekzam. vopr. istorii russ. lit. Kritiki 18-19 vv:2016)

V. SONUÇ

Rus edebiyat eleştirisini genel olarak incelediğimizde, edebiyatın toplumsal olaylardan, halk hareketlerinden etkilendiği gibi, eleştirinin de buna maruz kaldığını gözlemlemekteyiz.

XVIII. yüzyılda genel olarak Petro reformları ve II. Katerina reformlarına bağlı olarak, edebiyatta bir gelişme yaşandığını gözlemlemekteyiz. Kitap basımındaki artış, yeni yayınevlerinin kurulması gibi etkenler edebiyatı ve bunun arkasından da eleştiriye geliştirmiştir. Edebiyatta ortaya çıkan akımlar eleştiride de kendisine yer bulmuştur. XVIII. yüzyıl Rus eleştirisinde *klasisizm*, *sentimentalizm* ve *akılcılığın* etkisi görülmektedir. Bu dönemdeki eleştirinin kilit taşını, V. K. *Trediakovskiy*, M. V. *Lomonosov*, A. P. *Sumarakov* oluşturmaktadır.

XIX. yüzyılın ilk yarısında edebiyat eleştirisi, *klasisizm*, *sentimentalizm*, *romantizm* gibi edebiyat akımlarının temelinde gelişmiştir. XIX. yüzyılın ikinci yarısında ise edebiyat toplumsal konularla eleştiri de bütünleşmiştir. XIX. Yüzyılda edebiyata yön veren, yorumları ve görüşleriyle Rus edebiyatının gelişmesine büyük katkı sağlayan, önde gelen eleştirmenlerden birisinin de V. G. Belinski olduğu görüşü yaygındır.

XX. yüzyılın başlarına gelindiğinde ise, edebiyat eleştirisi, yeni edebi akımların ortaya çıkmasıyla birlikte, her zaman olduğu gibi buna paralel olarak gelişme göstermiştir.

KAYNAKÇA

- ALBAYRAK, B. Sadık. (2008), “19. Yüzyıl Rus Gerçekçiliği Üzerine Notlar”, (erişim adresi: <http://www.uzunhikaye.org/icerik/19-yuzyl-rus-gercekligi-uzerine-notlar/>) (erişim tarihi: 20.10.2013)
- ÇİL, Volkan, “Edebiyat Eleştirisi ve Eleştiri Kuramları” (erişim adresi: www.academia.edu/15139061/Edebiyat_Eleştirisi_ve_Kuramları), (erişim tarihi: 24.10.2016)
- HAFIZOĞLU, Leyla. (2003), Rus Eleştiri Tarihinde Dostoyevski, *Uludağ Üniversitesi fen-edebiyat fakültesi sosyal bilimler dergisi*, Yıl: 4, Sayı: 5, 2003/2., ss.125-134.
- İstoriya Russkoy Literaturnoy Kritiki, (erişim adresi: <http://www.durov.com/study/1358777319-2186.html>) (erişim tarihi, 18.10.2013)
- KULEŞOV, V. İ. (1972), İstoriya Russkoy Kritiki XVIII – XIX vekov: Uçeb. posobie dlya stud. filog. cpets. un-t i pedinstitutut, Moskva: «Просвещение».
- LEBEDEV, Yu. V. “Russkaya Literaturno - Kritičeskaya i Filosofskaya Mysl’ Vtoroy Polovini XIX Veka” (erişim adresi: <http://lib.ru/TEXTBOOKS/russlit.txt>) (erişim tarihi: 15.10.2013)
- “Literatura XVIII v. v kritike i literaturovedenii”, (erişim adresi: <http://www.konspektov.net/question/1848057>), (erişim tarihi: 20.10.2016)
- MAŞINSKİY S. (1959) “Gogol v Otsenke Russkoy Kritiki [Belinskiy o Gogole]” N. V. Gogol v Russkoy Kritike i Vospominaniyah Sovremennikov, Moskva: Detgiz. (erişim adresi: www.a4format.ru) (erişim tarihi: 25.10.2016)
- OLCAY, Türkan (2008), “19. Yy. Rus Edebiyatında Romantizm Üzerine”, Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, ss.367-381.
- Otveti na Ekzamenatsionniye Voprosi po İstorii Russkoy Literaturnoy Kritiki 18-19 vv. (2016), (erişim adresi: otveti-examen.ru/.../301-otvety-na-ekzamenatsionnye-vopr) (erişim tarihi: 20.10. 2016)
- PROZOROV, V. V. (2009) İstoriya Russkoy Literaturnoy Kritiki, Moskva: İzdatskiy Tsentr “Akademiya”.
- Stati V.G. Belinskovo o Tvorçestve M. Yu. Lermontova, (erişim adresi: , <http://vsesochineniya.ru/stati-v-g-belinskogo-o-tvorchestve-m-yu-lermontova.html>) (erişim tarihi: 23.10.2016)
- ŞENER, Leyla (2013), “Büyük Petro Dönemi Rusya’da Çeviri Faaliyetleri”, *Tarih Okulu Dergisi*, Yıl 6, Sayı XV, ss. 570-576.
- YAKUŞİN N. İ., OVÇİNNİKOVA L. V. (2005), “Programma Kursa «İstoriya Russkoy Literaturnoy Kritiki”. – M.: İMPE im. A. S. Griboyedova, 2005. – 22s. (erişim adresi: www.iile.ru/library/meth/m333.rtf) (erişim tarihi: 18.10. 2016)
- WALİCKİ, Andrzej. (2009), *Rus Düşünce Tarihi Aydınlanma’dan Marksizme*, çev: A. Şenel, İstanbul: İletişim Yayınları.
- https://tr.wikipedia.org/wiki/II_Aleksandr
<https://tr.wikipedia.org/wiki/Mnemosyne>
[https://ru.wikipedia.org/wiki/Мнемозина_\(значения\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Мнемозина_(значения))